

การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนไทยและสำนวนรัสเซียที่มีคำเรียกสี A comparative study of Thai and Russian color idioms

Received 21 April , 2022

Revised 12 December, 2022

Accepted 13 December, 2022

ปริตต์ อรุณโอษฐ์¹

Parit Aroonoast

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาความหมายของสำนวนรัสเซียและสำนวนไทยที่มีคำเรียกสี และศึกษาเปรียบเทียบภาพสะท้อนของธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมที่ปรากฏในสำนวนทั้งสองภาษานี้โดยนำเสนอผ่านพรรณนาวิเคราะห์ ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลความหมายของสำนวนจากหนังสือสำนวนไทย 3 เล่ม และพจนานุกรมสำนวนในภาษารัสเซีย 1 เล่ม โดยเน้นกรณีศึกษาสำนวนเกี่ยวกับสี 4 สี ได้แก่ สีแดง สีเขียว สีขาว และสีดำ ประกอบไปด้วยเป็นข้อมูลสำนวนไทย 84 ข้อมูล และข้อมูลสำนวนรัสเซีย 89 ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า สีต่าง ๆ สะท้อนความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่หลากหลาย ในสำนวนไทยและรัสเซียสีแดง หมายถึง ความเหนือกว่า ความสวยงาม ความมีเกียรติและความโชคดี สีเขียว หมายถึง ความโกรธและความโง่เขลา สีขาว หมายถึง ความดี ความสะอาด ความเป็นวีรบุรุษ ความซื่อสัตย์ และความแปลกแยก สีดำ หมายถึง ความเกลียดชัง ความผิด โชคร้าย และความสวยงาม หลายสำนวนของทั้งสองภาษามีการแทรกความหมายแฝงในเชิงบวกและลบ สำนวนไทยและสำนวนรัสเซียมีภาพสะท้อนในลักษณะร่วมกัน 4 ประการ คือ ภาพสะท้อนของธรรมชาติ ภาพสะท้อนทางพฤติกรรมและอุปนิสัยของมนุษย์และสัตว์ ภาพสะท้อนทางวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมอดีต ภาพสะท้อนทางความเชื่อและศาสนา สำนวนไทยที่เกี่ยวกับสีมีภาพสะท้อนด้านธรรมชาติมากที่สุด ส่วนสำนวนรัสเซียที่เกี่ยวกับสีมีภาพสะท้อนด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมมากที่สุด ผลของงานวิจัยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนวิชาภาษารัสเซียและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม

คำสำคัญ: สำนวน สี ภาษาไทย ภาษารัสเซีย ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม

¹ อาจารย์ประจำโครงการรัสเซียศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ e-mail: parit.a@arts.tu.ac.th
Lecturer of Russian Studies program, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University Thailand,
e-mail: parit.a@arts.tu.ac.th

Abstract

This research studied meanings of Thai and Russian color idioms, comparing natural and sociocultural reflections through descriptive analysis. Data for idiom meanings were gathered from three Thai collections of idiom and a Russian phraseological dictionary. Idioms about four colors (red, green, white and black) were used as a case study, with eighty-four examples in Thai and eighty-nine examples in Russian. Results were that colors reflected diverse symbolic meanings. In Thai and Russian idioms, red meant superiority, beauty, dignity and good fortune. Green signified anger and stupidity. White represented goodness, cleanliness, heroism, cowardice, and alienation. Black symbolized hatred, guilt, misfortune and beauty. Positive and negative connotation were represented in several idioms in both languages. Color idioms had similar reflections in Thai and Russian: 1) nature; 2) human and animal behavior and customs; 3) past human lifestyles; and 4) religion and belief. Thai color idioms reflected nature more, while Russian ones primarily reflected human and animal behavior as well as customs. These findings may be applicable in teaching Russian language and cross-cultural communication classes.

Keywords: Idioms, Color, Thai, Russian, Sociocultural reflections.

1. บทนำ

คำว่า “สำนวน” ตามข้อมูลของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน มีความหมายหลัก ๆ 4 ประการแต่ในบริบทของงานวิจัยดังกล่าวสำนวนหมายถึง “ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ในขณะที่คำว่า “สำนวน” หรือ “**фразеологизм**” ตามคำนิยามในพจนานุกรมด้านภาษาศาสตร์ของรัสเซียสื่อถึงรูปแบบของกลุ่มคำหรือประโยคที่อยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ทั่วไปตามหลักวากยสัมพันธ์ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบด้านความหมายกับโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่มีลักษณะจำเพาะ และมักได้รับการกล่าวซ้ำ ๆ ผ่านถ้อยคำ (**Лингвистический энциклопедический словарь**, 1990, с. 559) การศึกษา

สำนวนจึงไม่ได้เป็นเพียงการศึกษาภาษาโดยทั่วไปแต่ยังเป็นการศึกษาถึงเรื่องราวแวดล้อม ความคิด คติความเชื่อ และวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ในอดีตของผู้ใช้ภาษานั้น ๆ ที่เชื่อมโยงกับคำในสำนวน อาทิ สำนวนไทย “ผู้ดีตีนแดงตะแคงตีนเดิน” ที่หมายถึง ผู้ที่ไม่เคยชินกับการทำงานหนัก (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 4) มีการนำสีแดงมากล่าวถึงลักษณะทางกายภาพ ของชนชั้นสูงซึ่งสามารถสะท้อนเรื่องราวต่าง ๆ ของผู้คนในสังคมไทยได้

จากสำนวนที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นหนึ่งในตัวอย่าง que แสดงให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญ ของการนำสีมาเชื่อมโยงกับการรับรู้ความรู้สึกของมนุษย์ตลอดจนวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ได้ โดย ปฏิเสธไม่ได้ว่าสีมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของผู้คนมาอย่างช้านาน โดยทั่วไปแล้วผู้คนต่างรับรู้และแยก ความแตกต่างของสีพื้นฐานต่าง ๆ ได้ด้วยกลไกด้านสรีระของมนุษย์ กล่าวคือ เมื่อแสงตกกระทบกับ วัตถุใด ๆ แสงก็จะสะท้อนมายังตาของมนุษย์ ก่อนที่ตาและสมองจะทำงานร่วมกันในการแปลง ข้อมูลของแสงกลายเป็นสีที่มนุษย์แต่ละคนรับรู้ (Plook Creator, 2561) สีสามารถจัดประเภทได้ เป็น 2 ประเภทหลัก ๆ คือ สีโทนร้อน อาทิ สีแดง สีส้ม และสีโทนเย็น อาทิ สีเขียว สีน้ำเงิน และ แม้ว่ามนุษย์ในสังคมต่าง ๆ จะมีความสามารถในการรับรู้และแยกแยะประเภทของสีได้ แต่หาก พิจารณาจากคำสำหรับเรียกสี (Color Terminology) จะพบว่าแต่ละภาษาจะมีคำเรียกสำหรับสี พื้นฐานที่แตกต่างกัน เช่น ภาษาอังกฤษมีจำนวนคำที่ใช้เรียกสีพื้นฐาน 11 คำ ภาษา Ibo ในไนจีเรีย มี 4 คำ ภาษา Hanunoo ในฟิลิปปินส์มี 4 คำ ภาษา Jale ในนิวกินี มี 2 คำ เป็นต้น (Trask, 1999 อ้างถึงใน ชไมภักดิ์ เตชะสอนันต์, 2554, หน้า 13-12) นอกจากนี้ในหลาย ๆ วัฒนธรรมมีการใช้คำศัพท์ ในการเรียกเฉดสีที่เฉพาะตัวและสะท้อนสภาพสังคมของผู้คนนั้น ๆ อาทิ สีเปลือกมังคุดในภาษาไทย หรือสีไวน์ในภาษาอังกฤษ

มนุษย์โดยทั่วไปรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ผ่านการมองเห็น และการได้มองเห็นสีต่าง ๆ ในหลาย ครั้งนำไปสู่การเชื่อมโยงสีกับความรู้สึกหรือทัศนคติของตน มีการกำหนดความหมายและยังนำสีมา เปรียบเทียบกับวัตถุชนิดอื่น ๆ ตามมุมมองของตน สีจึงเข้าไปมีบทบาทในสังคมมนุษย์หลากหลาย มิติ อาทิ บทบาททางการเมือง การทำโฆษณาชวนเชื่อ สีกับการตลาดเพื่อผู้บริโภค สีกับการ ออกแบบเฟอร์นิเจอร์ ในมิติทางภาษาด้านสำนวนไทยพบการใช้สำนวนเกี่ยวกับสีที่หลากหลาย อาทิ สำนวน “แกะดำ” ที่หมายถึง “คนที่ทำอะไรผิดเพี้ยนผิดผู้ในกลุ่มนั้น ๆ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2553, หน้า 9) สำนวนดังกล่าวสะท้อนถึงความคิดของวัฒนธรรมของต่างชาติ ทั้งนี้เนื่องจากแกะ เป็นสัตว์ที่ไม่ได้รับความนิยมในการทำปศุสัตว์สำหรับคนไทยในอดีตจากสภาพภูมิอากาศที่ร้อนชื้น

สีดาในบริบทดังกล่าวหรือในบริบทส่วนใหญ่มักถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความในแง่ร้ายหรือสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ หรือสำนวน “หัวทอง” (Золотая голова) ในภาษารัสเซีย หมายถึง คนที่มีพรสวรรค์ หรือมีความสามารถ หรือ คนที่ฉลาดหลักแหลม (Фёдоров, 2008) โดยสีทองในบริบทดังกล่าวในภาษารัสเซียจะเป็นสัญลักษณ์ของพรสวรรค์ ความฉลาด หรือสิ่งที่ดีต่าง ๆ

จากประเด็นต่าง ๆ ข้างต้นนำมาสู่งานวิจัยฉบับนี้ที่ศึกษาสำนวนที่มีคำเรียกสีในภาษาไทยและภาษารัสเซีย โดยมุ่งเน้นคำเรียกสีในสี่สีหลัก คือ สีแดง สีเขียว สีดำ และสีขาว เนื่องจากทั้งสี่สีมีปริมาณของสำนวนจากทั้งสองภาษาเป็นจำนวนมากและและมีจำนวนใกล้เคียงกัน สาเหตุของการเปรียบเทียบสำนวนสองภาษาดังกล่าวเนื่องจากภาษารัสเซียเป็นภาษาที่อยู่คนละตระกูลกับภาษาไทยและเป็นภาษาที่ยังห่างไกลจากการรับรู้ของคนไทยในส่วนใหญ่ อีกทั้งจากการสำรวจงานวิจัยในแวดวงวิชาการไทยการเปรียบเทียบสำนวนที่มีคำเรียกสีในทั้งสองภาษายังไม่เป็นที่ปรากฏการศึกษาสำนวนที่มีคำเรียกสีในภาษาไทยและรัสเซียสามารถทำให้เห็นถึงค่านิยมทางสังคมที่มีส่วนที่แตกต่างและคล้ายคลึงกัน และสามารถใช้เป็นกรณีศึกษาเพื่อทำความเข้าใจความแตกต่างทั้งทางความคิดและวัฒนธรรมของทั้งสองชนชาติได้โดยเฉพาะในกรอบของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบรรณศาสตร์และการศึกษาความหมาย

บรรณศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาถึงชุดความคิดหรือระบบของมโนทัศน์ที่ใช้ในการอธิบายความหมาย โดยรูปของความหมายดังกล่าวอาจอยู่ในระดับคำ (lexical level) ระดับประโยค (sentential level) หรือในระดับข้อความต่อเนื่อง (discourse unit) ก็ได้ หน้าที่หลักของบรรณศาสตร์เน้นการอธิบายความหมายและการแจกแจง ความสัมพันธ์ระหว่างความหมายกับรูป (สัญลักษณ์ทางภาษา) อย่างชัดเจน (ศิริพร ปัญญาเมธิกุล, 2550, หน้า 5) ทั้งนี้ความหมายที่ผูกติดกับรูปภาษาสอดคล้องกับทฤษฎีสัญลักษณ์ทางภาษาของเฟอร์ดินานด์ เดอ โซซูร์ (de Saussure) นักภาษาศาสตร์ชาวสวิส กล่าวคือ สัญลักษณ์ทางภาษา (linguistic sign) ประกอบไปด้วยส่วนที่เป็น “รูป” หรือที่เรียกว่า “signifier” และส่วนที่เป็น “ความหมาย” หรือ “มโนทัศน์” ของคำนั้นหรือที่เรียกว่า “signified” โดยทั้งสององค์ประกอบไม่สามารถแยกออกจากกันได้ (Saussure, 1959 อ้างถึงใน จรัลวิไล จรูญโรจน์, 2559, หน้า 139-140)

การศึกษาความหมายในหลายกรณีครอบคลุมคำประเภทสำนวน (idiom) ซึ่งจัดเป็นคำปรากฏร่วมชนิดพิเศษ (special collocation) กล่าวคือ เป็นกลุ่มคำที่ไม่ได้มีความหมายตรงตามความหมายของคำและหากพิจารณาตรงตามอักษรจะให้ความหมายผิดไป หลักการดังกล่าวเป็นการนำคำต่าง ๆ มารวมกลุ่มกันและทำให้เกิดความหมายใหม่ เช่น “Pass away” ไม่ได้หมายถึง ผ่านไปไกล แต่หมายถึง “เสียชีวิต” ในบางครั้งสำนวนเป็นประเภทสำนวนบางส่วน (partial idioms) หมายถึง กลุ่มคำบางคำที่ให้ความหมายปกติ และมีบางคำเป็นสำนวน เช่น white people หมายถึง กลุ่มคนที่ไม่ใช่ผิวดำหรือเหลือง มีคำว่า “white” เป็นสำนวนบางส่วน หรือ «Чёрный день» ‘วันดำ’ หมายถึง วันที่ยากลำบากมากในชีวิต มีคำว่า «Чёрный» ‘ดำ’ เป็นสำนวนบางส่วน

ในมุมมองทางภาษาศาสตร์ความหมายสามารถจัดประเภทได้หลากหลายชนิด แต่ความหมายหลักในบรรดาประเภทต่าง ๆ คือ ความหมายประจำศัพท์หรือความหมายโดยตรง (conceptual/denotative meaning) ซึ่งสามารถใช้การศึกษาผ่านการแยกองค์ประกอบทางความหมาย เช่น คำว่า “Woman” มีองค์ประกอบคือ “human” “adult” และ “female” นอกจากนี้ยังมีความหมายประเภทความหมายแฝงหรือความหมายโดยนัย (connotative meaning) ซึ่งแตกต่างกันไปตามกลุ่มของสังคมหรือเพศของผู้ใช้ภาษา อาทิ หากพิจารณาคำว่า “Woman” ในความหมายโดยนัยตามเกณฑ์ด้านสังคมและจิตวิทยา จะหมายถึงว่า มีสัญชาตญาณความเป็นแม่ ทำอาหารเก่ง หากพิจารณาตามเกณฑ์ของความคิดเห็นกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อาจหมายถึงเจ้าอารมณ์ เจ้าตา อ่อนไหว เป็นต้น (พัชรี พลาวงศ์, 2560, หน้า 46-47) นอกเหนือจากเกณฑ์การพิจารณาความหมายแฝงข้างต้น งานวิจัยนี้ยังมีการศึกษาความหมายแฝงของสำนวนเกี่ยวกับสีต่าง ๆ (สีแดง สีเขียว สีขาว และสีดำ) ตามเกณฑ์ความหมายเชิงบวก (เป็นสำนวนที่มีจุดประสงค์ในการชื่นชม) ความหมายเชิงลบ (สำนวนที่มีจุดประสงค์ในการตำหนิ หรือประชดประชัน) ประกอบด้วย

2.2 แนวคิดมานุษยวิทยาวัฒนธรรมที่ผูกพันกับถ้อยคำสำนวน

ในมุมมองทางด้านมานุษยวิทยาวัฒนธรรมมีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นโดยมนุษย์ในแต่ละยุคแต่ละสมัย การศึกษาถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถกระทำได้ผ่านการศึกษาภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้อยสำนวนต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นกุญแจสำคัญไปสู่การทำความเข้าใจวัฒนธรรมที่ครอบคลุมถึงความคิด ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยมต่าง ๆ ของบรรพบุรุษในสังคมนั้น ๆ ในการวิเคราะห์ถ้อยคำสำนวนตามแนวทางของมานุษยวิทยาวัฒนธรรมนักวิชาการชาวไทยดิเรกชัย มหัทธนะสิน (2529, หน้า 65-66) ได้เสนอ

แนวทางต่อไปนี้ 1) มีการจัดถ้อยคำสำนวนโดยยึดแนววิถีประชาเป็นหลัก โดยในบริบทดังกล่าววิถีประชา หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตในสังคมที่มีร่วมกันและมีการสืบทอดต่อ ๆ มาให้คนรุ่นหลังยึดเป็นแบบแผน 2) พิจารณาว่าถ้อยคำสำนวนต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับวิถีประชาในเรื่องใด เช่น สำนวน “ตีวัวกระทบคราด” เป็นวิถีประชาในเรื่องการเลี้ยงดูแล้ว 3) พิจารณาจุดมุ่งหมายของผู้สร้างถ้อยคำสำนวน เช่น จุดมุ่งหมายของสำนวน “ตีวัวกระทบคราด” คือ การให้ข้อคิด การห้ามตลอดจนเป็นการประชดประชัน เป็นต้น หลักการศึกษาถ้อยคำสำนวนตามมุมมองทางด้านมานุษยวิทยาดังกล่าวผู้ศึกษาจะนำมาพิจารณาเป็นองค์ประกอบของการวิเคราะห์ความหมายและภาพสะท้อนของสำนวนไทยและรัสเซียที่เกี่ยวกับคำเรียกสี

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องสำนวนที่มีการใช้คำเรียกสี

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาความหมายสำนวนเกี่ยวกับสีในภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาแม่กับสำนวนที่เกี่ยวข้องกับคำเรียกสีในภาษารัสเซียและพิจารณาเปรียบเทียบภาพสะท้อนที่ปรากฏผ่านสำนวนนั้น ๆ ทั้งนี้การเปรียบเทียบภาษาโดยทั่วไปเป็นการนำภาษาแรก (ส่วนใหญ่เป็นภาษาแม่) มาทำการศึกษาเปรียบเทียบกับอีกภาษาต่างประเทศอื่น ๆ โดยพิจารณาถึงความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละภาษาตามประเด็นต่าง ๆ ที่กำหนด

ในการศึกษาเปรียบเทียบสำนวนเกี่ยวกับสีในแวดวงวิชาการไทย ผู้ศึกษาพบการเปรียบเทียบสำนวนไทยและจีน (Li Mengdie, 2562) โดยมีรูปแบบของการศึกษาวิเคราะห์ถ้อยคำสำนวนตามมุมมองทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่าแหล่งที่มาของทั้งสำนวนไทยและสำนวนจีน คือ ตำนาน วรรณกรรมคลาสสิก เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ภาษาพูดพื้นบ้าน พบความแตกต่างในการตีความหมายของทั้งสองสำนวน กล่าวคือ สำนวนจีนเกี่ยวกับสีให้อารมณ์เชิงบวก อารมณ์เชิงลบ อารมณ์ความเป็นกลาง และอารมณ์ทั้งเชิงบวกและอารมณ์เชิงลบ ส่วนในสำนวนไทยให้อารมณ์สามประเภทแรกเท่านั้นและไม่มีสำนวนใดที่มีอารมณ์ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ทั้งสองสำนวนยังให้ภาพสะท้อนที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิประเทศ พิษพรรณณ ลักษณะที่อยู่อาศัย อาหารการกิน ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา

บทความวิจัยสำนวนที่มีองค์ประกอบเกี่ยวกับสีในภาษารัสเซียและภาษาอุซเบก (Ярматова, 2022) พบการศึกษาสำนวนแฝงของสีขาว สีดำ และสีแดงของทั้งสองภาษา มีความสอดคล้องทั้งการใช้สำนวนและความหมายของทั้งสองภาษาบางส่วน เช่น สำนวน «Белая ворона» ‘อีกาขาว’ ที่หมายถึง คนที่แปลกแยกจากผู้อื่น เป็นต้น อย่างไรก็ตามก็ตีบางสำนวนในภาษา

อุซเบกที่รับมาจากภาษารัสเซียมีการปรับเปลี่ยนเชิงความหมายตามบริบททางประวัติศาสตร์ในประเทศของตน อาทิ สำนวน «Белая кость» ‘กระดูกขาว’ โดยในภาษารัสเซียหมายถึง คนที่เกิดในตระกูลสูงศักดิ์ ในขณะที่ภาษาอุซเบกได้เปลี่ยนแปลงความหมายเป็น ผู้พิชิตหรือลูกหลานของชาวอาหรับที่ได้พิชิตดินแดนอุซเบกิสถานในอดีต สำนวนเกี่ยวกับสีจึงสามารถสะท้อนการเชื่อมโยงภาษากับมุมมองทางสังคมวัฒนธรรม ตลอดจนประวัติศาสตร์ของผู้คนในสังคมนั้น ๆ ได้ ในขณะที่งานวิจัยการศึกษาเปรียบเทียบสำนวนที่มีคำเรียกสีแดงในภาษารัสเซียและจีน (Сунь и Ма, 2020) พบความคล้ายคลึงเชิงความหมายแฝงของทั้งสองภาษาในความหมายว่าสวยงาม ส่วนความหมายแฝงของคำเรียกสีในภาษารัสเซียที่ไม่ปรากฏในภาษาจีน ได้แก่ สัญลักษณ์ของการปฏิวัติ ความก้าวหน้า และสัญลักษณ์ของการแฉ่งเดือน การศึกษาในประเด็นดังกล่าวช่วยให้เกิดความเข้าใจด้านความต่างทางความคิดและวัฒนธรรมของสองชนชาติได้

งานวิจัยเชิงเปรียบเทียบสำนวนที่มีคำเรียกสีน้ำเงินหรือสีฟ้าในภาษารัสเซียและภาษาเยอรมัน (Минеева и Пирогова, 2016) โดยในภาษารัสเซียมีการแยกการใช้คำที่เรียกสีฟ้าและสีน้ำเงิน ในขณะที่ภาษาเยอรมันรวมเรียกคำเดียว ทั้งนี้พบความสอดคล้องของการใช้สำนวนสีน้ำเงินและความหมายที่เหมือนกัน เช่น «Голубой цветок» ‘ดอกไม้สีฟ้า’ ที่หมายถึง ความฝันที่ไม่อาจเอื้อมถึง บางสำนวนในภาษาเยอรมันที่มีการใช้สีน้ำเงิน สอดคล้องกับสำนวนรัสเซียที่ไม่ได้ใช้สีน้ำเงินแม้ว่าจะมีความหมายคล้ายคลึงกัน และบางสำนวนที่มีคำเรียกสีน้ำเงินในภาษาเยอรมันไม่สอดคล้องหรือมีความหมายใกล้เคียงกับภาษารัสเซีย งานวิจัยมโนทัศน์ทางภาษาและวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับคำเรียกสีในภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และภาษารัสเซีย (Глебова, Тисленкова и Бганцева, 2021) พบการศึกษาพบว่าสีที่มีบทบาทหลักในมโนทัศน์ด้านสีของทั้งสามภาษาได้แก่ สีขาว สีดำ สีแดง และสีน้ำเงิน (สีฟ้า) ในขณะที่สีที่มีบทบาทรองลงมาได้แก่ สีเขียว สีเทา และสีเหลือง สีที่มีบทบาทน้อยที่สุดในมโนทัศน์ดังกล่าวของทั้งสามภาษาได้แก่ สีชมพู สีน้ำตาล สีม่วง และสีส้ม ทั้งนี้สีที่มีความเชื่อมโยงกับเชื้อชาติและมีคุณสมบัติที่โดดเด่นในภาษารัสเซียและอังกฤษ คือ สีดำ ส่วนในภาษาฝรั่งเศส คือ สีขาว โดยมนุษย์มีอิทธิพลต่อการกำหนดความเข้าใจและความเชื่อมโยงสีกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์

ในงานวิจัยที่ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับสีแต่ไม่ได้มีลักษณะของการเปรียบเทียบพบการศึกษาเกี่ยวกับคำบอกสีแดงในภาษาจีนปัจจุบัน (อารีย์ พรหมรอด, 2553) โดยผลการศึกษาพบว่า สีแดงเป็นสีที่ชื่นชอบของชาวจีนและสามารถสื่อความหมายต่าง ๆ ได้ สีแดงถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของความ

โชคดี สิริมงคล การปฏิวัติ ความก้าวหน้า และอื่น ๆ ในการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านคำเรียกสีในภาษาฝรั่งเศส (ธีระ รุ่งธีระ, 2553) ผลการศึกษาว่า คำเรียกสีไม่มีพื้นฐานมีกลวิธีการสร้างที่หลากหลาย อาทิ การนำคำเรียกสีมาผสมกัน การแปลงคำด้วยหน่วยเติมหลัง สีต่าง ๆ สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับการกิน การแต่งกาย ยาสูบ และชาติตระกูล นอกจากนี้ยังพบการศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างสีกับโลกภายในของมนุษย์ผ่านสำนวนในภาษาสเปน (Лопарева, 2010) มุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างสีกับอารมณ์และพฤติกรรมของมนุษย์ ในภาษาสเปนสีที่เชื่อมโยงกับอารมณ์ของมนุษย์ ได้แก่ สีดำ สีขาว สีเขียว สีแดง และสีเหลือง อาทิ สีดำและสีเหลืองเชื่อมโยงกับความกลัว สีแดงและสีดำเชื่อมโยงกับความโกรธ โมโห หรือพฤติกรรมที่ใจร้ายหนึ่งในสาเหตุหลักของการใช้สีในสำนวนภาษาสเปนเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการใช้คำที่แสดงความหมายเชิงลบ หรืออารมณ์เชิงลบ ในการศึกษาคำเรียกสีและทัศนคติที่มีต่อสีของผู้พูดภาษาไทย ถิ่นกาญจนบุรี กะเหรี่ยงโปว์ มอญ และขมุ (นฤมล ศิริพันธุ์, 2554) ผลการศึกษพบว่าในภาษาไทย ถิ่นกาญจนบุรีพบคำเรียกสีพื้นฐาน 12 คำและสีไม่พื้นฐาน 97 คำ ผู้พูดมีทัศนคติบวกต่อสีเข้ม และมีทัศนคติลบต่อสีอ่อน สีสะท้อนเรื่องราวความเชื่อด้านพลังอำนาจ ความบริสุทธิ์ โชคลาภ ศาสนา การเปลี่ยนวัย โดยจะปรากฏในพิธีกรรมต่าง ๆ อาทิ ผูกขวัญเส้า การไหว้ผี

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการศึกษาเปรียบเทียบสำนวนที่เกี่ยวกับสีในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในแวดวงวิชาการไทยมีค่อนข้างจำกัด ในขณะที่แวดวงวิชาการรัสเซียพบการศึกษาเปรียบเทียบและการศึกษาสำนวนเกี่ยวกับคำเรียกสีในภาษาใดภาษาหนึ่ง โดยมีทั้งภาษาที่มีการใช้ในกลุ่มประเทศที่มีเขตแดนใกล้เคียงกับรัสเซียและภาษาสากล การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนไทยและรัสเซียที่เกี่ยวกับสีถือเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาที่เปิดมุมมองทางความคิดและภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมผ่านภาษาเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจมุมมองทางความคิดของไทยและรัสเซียในกรอบการศึกษาการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมได้ และผลของการศึกษาสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนในวิชาภาษารัสเซียและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 3.1 เพื่อศึกษาความหมายของสำนวนรัสเซียและสำนวนไทยที่มีคำเรียกสีในสีแดง สีเขียว สีขาว และสีดำ
- 3.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบภาพสะท้อนของธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมในสำนวนรัสเซียและสำนวนไทยที่มีคำเรียกสีในสีแดง สีเขียว สีขาว และสีดำ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาเปรียบเทียบสำนวนที่มีคำเรียกสีในภาษารัสเซียและภาษาไทยผู้ศึกษาใช้วิธีการเก็บข้อมูลชั้นรองหรือทุติยภูมิเป็นสำคัญทั้งจากภาษาไทยและภาษารัสเซียโดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษางานวิชาการ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบสำนวนระหว่างภาษาไทยกับสำนวนในภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะสำนวนที่มีคำเรียกสี
2. เก็บรวบรวมข้อมูลสำนวนที่มีคำเรียกสี โดยแหล่งข้อมูลสำนวนไทยมาจาก 1) หนังสือ “สำนวนไทย” (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) 2) หนังสือ “ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2553) 3) หนังสือ “5000 สำนวนไทย” (เอกรัตน์ อุดมพร, 2554) แหล่งข้อมูลสำนวนรัสเซียมายังจากพจนานุกรมสำนวนภาษารัสเซียมาตรฐาน หรือ “Фразеологический словарь русского литературного языка” (Фёдоров, 2008) ผู้ศึกษาพิจารณาแหล่งข้อมูลข้างต้นเนื่องจากเป็นแหล่งข้อมูลที่รวบรวมสำนวนที่สำคัญต่าง ๆ ของทั้งสองภาษาและสามารถพบสำนวนที่มีคำเรียกสีได้ในจำนวนมากเพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ความหมายและศึกษาเปรียบเทียบภาพสะท้อน
3. คัดเลือกสำนวนที่มีคำเรียกสีที่เป็นสีเดียวกันในทั้งสองภาษาในหนังสือและพจนานุกรมดังกล่าวไปข้างต้นรวม 4 สี ได้แก่ สีแดง (Красный) สีเขียว (Зелёный) สีขาว (Белый) และสีดำ (Чёрный) โดยแบ่งเป็นสำนวนไทยจำนวน 84 สำนวน และสำนวนรัสเซียมจำนวน 89 สำนวน รวมทั้งสิ้น 173 สำนวน เหนือในการคัดเลือก 4 สีข้างต้นพิจารณาจากจำนวนของสำนวนที่พบมากและมีปริมาณของสำนวนที่ใกล้เคียงกันในแต่ละภาษาตามแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความนิยมของการใช้สีดังกล่าวกับการประกอบความหมายในสำนวนทั้งในภาษารัสเซียและภาษาไทย

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

บทความวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้ศึกษาใช้รูปแบบการนำเสนองานวิจัยผ่านการพรรณนาวิเคราะห์ หลังจากนั้นนำมาสังเคราะห์เพื่อพิจารณาความหมายและเปรียบเทียบภาพสะท้อนที่มาจากการใช้สำนวนไทยและรัสเซียมเกี่ยวกับสี ดังนี้

1. ศึกษารวบรวมสำนวนไทยและสำนวนรัสเซียมเกี่ยวกับสี
2. วิเคราะห์ความหมายของสำนวนไทยและสำนวนรัสเซียม พิจารณานัยยะแฝงของสำนวนต่าง ๆ

โดยในเกณฑ์การพิจารณาความหมายเชิงบวกและความหมายเชิงลบจะยึดจากจุดมุ่งหมายของ
สำนวนเป็นหลัก กล่าวคือหากเป็นสำนวนที่มีจุดมุ่งหมายกล่าวชื่นชมจะเป็นความหมายเชิงบวก
กรณีจุดมุ่งหมายคือการตำหนิ การต่อว่า หรือการประชดประชัน จะเป็นความหมายเชิงลบ

3. สังเคราะห์รายละเอียดและเปรียบเทียบด้านภาพสะท้อนของธรรมชาติและภาพสะท้อนทาง
สังคมและวัฒนธรรมที่ได้จากสำนวนต่าง ๆ ทั้งสองภาษา โดยคำว่า “ภาพสะท้อนทาง
ธรรมชาติ” ในงานวิจัยดังกล่าว หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีความเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ทาง
ธรรมชาติ พืชพรรณ หรือสิ่งมีชีวิตที่เป็นสัตว์ซึ่งแฝงมากับความหมายเชิงเปรียบเทียบของคำเรียกสี
ปรากฏในสำนวน ส่วน “ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม” หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เชื่อมโยง
กับสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ และสิ่งที่มนุษย์รังสรรค์ขึ้น ครอบคลุมถึง พฤติกรรมและ
อุปนิสัยของมนุษย์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมอดีต ตลอดจนมุมมองทางจิตวิญญาณ
ผ่านทางความเชื่อและศาสนาโดยแฝงมากับความหมายเชิงเปรียบเทียบของคำเรียกสีที่ปรากฏใน
สำนวน
4. สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา

5. ผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลและศึกษาความหมายของสำนวนที่มีคำเรียกสีในภาษาไทยและภาษา
รัสเซียผ่านกรณีศึกษาสีแดง สีเขียว สีขาว และสีดำ สามารถนำเสนอรูปแบบความหมายต่าง ๆ ของ
สำนวนในสี่ข้างต้นและภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละภาษาได้ดังต่อไปนี้

5.1 ความหมายของสำนวนที่มีคำเรียกสีแดงในภาษาไทยและรัสเซีย

สีแดงในสำนวนไทยให้ความหมายแฝงในการบอกระดับฐานะทางสังคมของผู้คนในอดีต
อาทิ สำนวน “ผู้ดีดินแดงตะแคงดินเดิน” เนื่องมาจากสำนวนกล่าวถึงคนชั้นสูงที่ไม่เคยชินกับการ
ทำงานหนักจึงทำให้มีผิวพรรณที่ดีและมีเลือดฝาด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 196) สำนวน
ที่ถูกใช้ในการประชดประชันดังกล่าว หมายถึง ผู้ที่ไม่เคยชินกับการทำงานหนัก นอกจากนี้สีแดงยัง
ใช้บรรยายสีของข้าวที่สีด้วยมือและยังไม่ได้ผ่านการขัดสีหรือที่เรียกว่า “ข้าวแดง” ดังปรากฏใน
สำนวน “ข้าวแดงแกงร้อน” ที่หมายถึง “บุญคุณ” บริบทของข้าวแดงในความหมายดังกล่าวยัง
สามารถพบได้ในสำนวน “ชาติทหารจะกินข้าวแดงสองเจ้านั้นหามิได้” โดยหมายถึง “อย่ายอมเป็น
ข้าสองเจ้า บ่าวสองนาย” (เอกรัตน์ อุดมพร, 2554, หน้า 71) สีแดงในสำนวนไทยหลายกรณีนำมาใช้

กับวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่มีสีแดงโดยธรรมชาติ อาทิ ผงสีที่เรียกว่าชาดตามที่ปรากฏในสำนวน “ชาดจะดีไม่ทาสิก็แดง” โดยเป็นการเปรียบเทียบลักษณะนิสัยของคนที่ได้โดยเนื้อแท้เป็นคนดีเช่นเดียวกับผงสีที่เรียกว่าชาดที่มีสีแดงสดตั้งแต่ต้น สีแดงนำมาเปรียบกับเชือกหรือริบบิ้นในสำนวน “โบแดง” ที่หมายถึง งานสำคัญที่ได้รับการยกย่อง (เรื่องเดียวกัน, หน้า 120) หรือการเปรียบกับสิ่งอื่น ๆ เช่น สำนวน “แดงเหมือนเสน” “แดงเหมือนพระเพลิง” สีแดงในสำนวนไทยปรากฏในความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง เช่น สีของไข่แดงซึ่งมีความหมายแฝงว่าเป็นสิ่งที่สำคัญในสำนวน “กินไข่แดง” หมายถึง การที่ผู้ชายได้ความบริสุทธิ์ของผู้หญิง (เรื่องเดียวกัน, หน้า 196) สีแดงนำมาใช้ในสำนวนไทยในชื่อของสัตว์ซึ่งเป็นตัวแทนของเพศชาย อาทิ “มดแดงแฝงพวกมะม่วง” เป็นการเปรียบเทียบแดงเป็นชายที่หมายปองหญิงที่ตนรักและพยายามกัณฑ์ชายอื่น (เรื่องเดียวกัน, หน้า 218)

สีแดงในสำนวนรัสเซียสะท้อนความหมายผ่านสัญลักษณ์ที่หลากหลาย สีแดงมีความหมายว่าช่วงเวลาที่ได้มาด้วยความโชคดีในชีวิตในสำนวน «Красные дни» ‘วันสีแดง’ สีแดงจึงเป็นสัญลักษณ์ของความโชคดี นอกจากนี้สีแดงยังเชื่อมโยงกับการมีพรสวรรค์โดยเฉพาะความสามารถในการพูดจาอย่างมีวาทีศิลป์ในสำนวน «Красное слово» ‘คำแดง’ นอกจากนี้พบสีแดงในสำนวนที่มีที่มาจากยุคสมัยก่อนการปฏิวัติ อาทิ «Красный двор» ‘ลานหรือสวนแดง’ หมายถึง อาคารและพื้นที่สวนของขุนนาง หลายสำนวนเกี่ยวกับสีแดงเกี่ยวข้องกับยุคสมัยของสหภาพโซเวียตโดยสีแดงเป็นสีแห่งการปฏิวัติซึ่งเป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์หลัง ค.ศ. 1917 และหลายสำนวนมีนัยยะแฝงเกี่ยวกับการชื่นชม การให้เกียรติ การส่งเสริมวัฒนธรรม เช่น สำนวน «Красная доска» ‘กระดานแดง’ หมายถึง กระดานประกาศเกียรติสำหรับผู้เรียนดีหรือผู้ทำคุณประโยชน์ในยุคโซเวียต สำนวน «Красный уголок» ‘มุมแดง’ หมายถึง สโมสรที่ส่งเสริมวัฒนธรรมและการศึกษา สำนวน «Красный следопыт» ‘นักแกะรอยแดง’ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่รวบรวมข้อมูลให้กับพิพิธภัณฑสถานการปฏิวัติในลักษณะประโยชน์เพื่อสาธารณะ (Фёдоров, 2008) สีแดงในบางครั้งสื่อถึงการให้ความสำคัญ การทำให้เป็นที่เด่นชัด การถือเป็นเรื่องหลักดังสำนวน «Проходить красной нитью» ‘ผ่านไปด้วยด้ายแดง’ ที่มีที่มาจาก การนำด้ายแดงพันกับเชือกที่ผูกกับเรือเพื่อป้องกันการขโมย (О жизни слов, 2020) อย่างไรก็ตาม สีแดงในสำนวนรัสเซียยังพบการเปรียบเทียบกับไฟ อาทิ สำนวน «Красный петух» ‘ไก่ตัวผู้สีแดง’ หมายถึง การลอบวางเพลิงโดยมีที่มาจากการที่ชาวรัสเซียในอดีตพิจารณาลักษณะของหงอนไก่และขนไก่ว่ามีความคล้ายคลึงกับเปลวไฟ (Kudrjavcev) สีแดงพบในบริบทของเครื่องแต่ง

กายของผู้หญิงและมีจุดมุ่งหมายในเชิงตำหนิ เช่น สำนวน «Красный каблук» ‘ส้นรองเท้าแดง’ หมายถึง ผู้หญิงที่ชอบแต่งตัว

5.2 ความหมายของสำนวนที่มีคำเรียกสีเขียวในภาษาไทยและรัสเซีย

สีเขียวในสำนวนไทยมีความหมายแฝงเกี่ยวกับความเชื่อและการขาดความน่าเชื่อถือโดยเชื่อมโยงกับพระอินทร์ซึ่งเป็นเทวดาที่มีกายเขียวในศาสนาพราหมณ์ อาทิ สำนวน “เขียว ๆ อย่านะเลียวว่าเป็นองค์อินทร์” ที่มีจุดมุ่งหมายในการเตือนว่าหากพบเห็นสิ่งใดนั้นไม่ควรนึกว่าดีไปเสียหมด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 55) สำนวน “พระอินทร์มาเขียว ๆ” ที่มีความหมายว่า ไม่น่าเชื่อถือ (เอกรัตน์ อุดมพร, 2554, หน้า 140) นอกจากนี้สีเขียวในสำนวนไทยยังเป็นสัญลักษณ์ของความโกรธ อาทิ สำนวน “ตาเขียว” หมายถึง การแสดงอาการโกรธจัด (เรื่องเดียวกัน, หน้า 88) สำนวน “เสียงเขียว” หรือ พูดเสียงดังด้วยความโกรธ (เรื่องเดียวกัน, หน้า 197) อย่างไรก็ตามสีเขียวยังเชื่อมโยงถึงสัญญาณไฟจราจรในสำนวน “ไฟเขียว” หมายถึง อนุญาต (เรื่องเดียวกัน, หน้า 146)

สีเขียวในสำนวนรัสเซียหลากหลายสำนวนมีความหมายแฝงในเชิงลบคล้ายคลึงกับสำนวนไทยแต่สื่อความหมายแตกต่างกันออกไป สีเขียวเป็นสัญลักษณ์ของความงี่เงาและความอ่อนต่อโลกของผู้เยาว์ อาทิ สำนวน «Зелёная голова» ‘หัวเขียว’ หมายถึง คนที่หัวขำหรืองี่เงา สำนวน «Сопля зелёная» ‘น้ำมูกเขียว’ หมายถึง คนที่เด็กเกินจะเข้าใจหรือจัดการกับอะไรบางอย่าง (Фёдоров, 2008) ทั้งสองสำนวนข้างต้นใช้เพื่อการตำหนิบุคคล นอกจากนี้สีเขียวยังเป็นสัญลักษณ์ของความมีเมตตา เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อาทิ สำนวน «Зелёное вино» ‘ไวน์เขียว’ หมายถึง วอดก้า เนื่องจากกรรมวิธีในการผลิตเครื่องดื่มดังกล่าวมาจากสมุนไพร และรากศัพท์ของคำว่า “เขียว” หรือ «Зелье» หมายถึง สมุนไพรในภาษาโบราณ (Похлёбкин, 2005) สำนวน «Зелёный змей» ‘งูใหญ่เขียว’ หมายถึง ความมีเมตตาและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ สำนวนดังกล่าวเปรียบงูเป็นสัญลักษณ์ของความชั่วร้าย สิ่งคอยยั่วยุให้เกิดการกระทำผิดในทัศนะของคัมภีร์ไบเบิล นอกจากนี้โทษของแอลกอฮอล์ก็เปรียบดังพิษของงูที่อาจทำให้ผู้ดื่มถึงแก่ชีวิตได้ (Ван, 2017) และสีเขียวยังเชื่อมโยงกับการลงโทษทางกายในยุคจักรวรรดิรัสเซียราวศตวรรษที่ 19 จากสำนวน «Зелёная улица» ‘ถนนเขียว’ โดยเป็นรูปแบบของการจัดทางเดิน มีการนำทหารมายืนเป็นแถวสองข้างทางเพื่อทำการเขียนตีด้วยท่อนไม้หรือกิ่งไม้เบิร์ชแก่ผู้ที่ต้องรับโทษที่ต้องเดินผ่านทางดังกล่าว สีเขียวในสำนวนนี้สันนิษฐานว่ามาจากเครื่องแต่งกายของทหารที่เป็นชุดสีเขียว (Колонка, 2008) อย่างไรก็ตามสำนวนดังกล่าวยังมีอีกหนึ่งความหมาย

คือ เส้นทางบนท้องถนนที่โล่งไม่มีอุปสรรคทางจราจรซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสีเขียวในสัญญาณไฟจราจร ในบางครั้งสีเขียวในสำนวนรัสเซียเป็นสัญลักษณ์ของธรรมชาติในสำนวน «Зелёное золото» ‘ทองคำเขียว’ ซึ่งหมายถึง ป่า โดยเปรียบป่าว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางธรรมชาติราวกับทองคำ

5.3 ความหมายของสำนวนที่มีคำเรียกสีขาวในภาษาไทยและรัสเซีย

สีขาวในสำนวนไทยถูกนำมาใช้ในการเปรียบเทียบอวัยวะในร่างกายของมนุษย์กับวัตถุหรือสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเพื่อจุดมุ่งหมายในการอธิบายถึงความขาวสะอาด อาทิ สำนวน “ขาวราวกับปุยฝ้าย” “ขาวราวกับหยวก” “หนวดขาวราวปุยนุ่น” “ฟันขาวราวไข่มุก” “หน้าขาวอย่างกับไข่มุก” (เอกรัตน์ อุดมพร, 2554) นอกจากนี้สีขาวยังเป็นสัญลักษณ์ของความโปร่งใสและการปฏิบัติตามกฎกติกา อาทิ สำนวน “ขาวสะอาด” โดยหมายถึง ไม่มีข้อสงสัยว่าผิดกติกา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2553, หน้า13) นอกจากนี้สีขาวยังมีความหมายแฝง คือ ความเป็นวีรบุรุษในการกอบกู้สถานการณ์ ดังปรากฏในสำนวน “อัศวินม้าขาว” หรือ “พระเอกขี่ม้าขาว” อย่างไรก็ตามสีขาวยังมีความหมายในเชิงลบ อาทิ สำนวน “ตาขาว” หมายถึง แสดงอาการขาดกัว ขี้ขาด และสำนวน “งขาว” ที่มีที่มาจากภาษาต่างประเทศในช่วงของการทำสงคราม หมายถึง ความพ่ายแพ้ (เอกรัตน์ อุดมพร, 2554)

สีขาวในสำนวนรัสเซียสะท้อนความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่แตกต่างจากสำนวนไทย กล่าวคือ สีขาวมักนำมาเทียบเคียงกับบริบทของสีดำเพื่อเป็นการแสดงความแตกต่างอย่างเด่นชัด อาทิ การใช้สีขาวกับอิกาดำและให้ความหมายแฝงเชิงลบในสำนวน «Белая ворона» ‘อิกขาว’ ซึ่งเป็นสำนวนที่ใช้ในการตำหนิคนที่ทำอะไรแปลกแยกจากคนรอบข้าง การใช้สีขาวกับขาวนิโกรในสำนวน «Белый негр» ‘นิโกรขาว’ หมายถึง คนที่ไร้สิทธิทางการเมืองหรือใช้แรงงานหนัก การใช้สีขาวกับเขม่าในสำนวน «Дела как сажа бела» ‘งานเหมือนเขม่าขาว’ หมายถึง ความรู้สึกแค้นของบุคคลหนึ่ง (Фёдоров, 2008) นอกจากนี้สีขาวในหลายกรณีของสำนวนรัสเซียยังเป็นสัญลักษณ์ของการถือนำเนินขึ้นของสิ่งมีชีวิต สสาร หรือวัตถุใด ๆ ที่ถูกสร้างโดยพระเจ้า อาทิ สำนวน «Белый свет» ‘โลกขาว’ หมายถึง โลกที่ประกอบไปด้วยสัตว์และพืชทั้งหมด (Курносова, 2009) สำนวน «Свету белому не рад» ‘ไม่ยินดีกับโลกสีขาว’ หมายถึง คนที่มีความทุกข์หรือความรู้สึกโกรธเคือง และในบางครั้งสีขาวมีความหมายแฝงถึงโลกหลังความตาย อาทิ สำนวน «Видал в гробу в белых тапочках» ‘เห็น(ใคร)สวมรองเท้า-

แต่ชาวโนโลงศพ’ หมายถึง ถูกเหยียดหยามหรือเกลียดใครบางคน สำนวนดังกล่าวมีที่มาจากธรรมเนียมปฏิบัติของผู้คนสมัยก่อนมักสวมรองเท้าแตะสีขาวให้กับผู้เสียชีวิตและฝังรวมกันไปซึ่งเป็นการเชื่อว่าผู้ตายได้ไปยังสวรรค์แล้ว ไม่ต้องมาเหยียบบนพื้นโลกให้เกิดความสกปรกอีกต่อไป (Нестеров, 2020) สีขาวในสำนวนรัสเซียมีการเปรียบเทียบกับสีดำในประเด็นด้านชนชั้นในสังคมก่อนการปฏิวัติ ค.ศ. 1917 ไปสู่การเป็นสหภาพโซเวียต กล่าวคือ คนที่เกิดในตระกูลสูงศักดิ์จะเรียกว่า «Белая кость» ‘กระดูกขาว’ ส่วนประชาชนทั่วไปทั้งชาวนาและช่างฝีมือจะถูกเรียกว่า «Чёрная кость» ‘กระดูกดำ’ (Фёдоров, 2008) การนำสีขาวมาเปรียบเทียบกับชนชั้นในภาษารัสเซียได้รับอิทธิพลมาจากคำในภาษาของกลุ่มเติร์กที่ว่า «Аксюек» หรือในบางทฤษฎีนำเสนอว่ามาจากภาษามองโกลว่า «цаган ясун» ที่ล้วนมีความหมายว่า ‘กระดูกขาว’ (Модные Слова) โดยชาวตาตาร์ผู้เป็นเจ้าของภาษากลุ่มเติร์กมีความใกล้ชิดกับชาวรัสเซียในอดีต ในขณะที่บรรพบุรุษชาวมองโกลได้เข้ามายึดครองอาณาจักรรัสเซียได้ในช่วงศตวรรษที่ 13 นอกจากนี้ในสำนวนรัสเซียบางส่วนสีขาวมีความหมายแฝงว่าเป็นแสงสว่างหรือความสดใส อาทิ สำนวน «Среди белого дня» ‘ท่ามกลางวันที่ขาว’ หมายถึง ช่วงเวลากลางวันที่แสนสดใส

5.4 ความหมายของสำนวนที่มีคำเรียกสีดำในภาษาไทยและรัสเซีย

สีดำในสำนวนไทยมักให้ความหมายแฝงเชิงลบเกี่ยวกับการทะเลาะเบาะแว้ง ความเกลียดชัง ความแปลกแยก การขาดความเอื้อเฟื้อ อาทิ สำนวน “กันหม้อไม่ทันดำ” หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาที่อยู่กินกันไม่นานแต่ต้องมีเรื่องทะเลาะวิวาทหรือหย่าร้างกัน โดยสำนวนดังกล่าวเปรียบเทียบกับกรวดน้ำในหม้อโดยการใช้พื้นที่ที่ต้องใช้เวลากว่าจะมีเขม่าจับที่กันหม้อ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 3) สำนวน “เกลียดเข้ากระดูกดำ” หมายถึง เกลียดมากที่สุด หรือสำนวน “แคะดำ” ที่ใช้เพื่อการตำหนิถึงคนที่ทำอะไรผิดเพื่อนผิดฝูง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2553) สำนวน “ใจดำเหมือนอึกา” หมายถึง เห็นแก่ตัว ขาดความกรุณาและเอื้อเฟื้อ (เอกรัตน์ อุดมพร, 2554) สำนวนไทยมีการเปรียบเทียบความดำกับวัตถุต่าง ๆ มากมาย อาทิ สำนวน “ดำเป็นดินปืน” “ดำเป็นตอตะโก” “ดำเหมือนหม้อ” “ดำเหมือนถ่าน” อย่างไรก็ตามสำนวนเกี่ยวกับสีดำที่มีจุดมุ่งหมายในการชื่นชม อาทิ สำนวน “ตาดำเหมือนนิล” หมายถึง ตาดำสวยงามมาก เป็นลักษณะการเปรียบเทียบความดำกับนิลซึ่งเป็นอัญมณีสีดำสนิท หรือสำนวน “พระเอกขี่ควายดำ” หมายถึง ผู้ที่มาช่วยเหลือในยามคับขัน (เรื่องเดียวกัน) ในหลายสำนวนไทยพบการนำสีดำและสีแดงมากล่าวถึงร่วมกันเนื่องจากทั้งสองสีเป็นสีที่ต่างกันชัดเจนและมักเป็นเครื่องหมายบอกความแตกต่าง

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 334) อาทิ สำนวน “เห็นดำเห็นแดง” หมายถึง การถึงขั้นแตกหัก หรือให้รู้แน่ชัด สำนวน “โกรธหมาดำทำหมาแดง” หมายถึง โกรธคนหนึ่งแต่ไปทำอีกคนหนึ่ง สำนวน “ดำแดง” หมายถึง เท็จจริง ดีชั่ว (เอกรัตน์ อุดมพร, 2554)

สีดำในสำนวนรัสเซียมีความคล้ายคลึงกับสำนวนไทยโดยเป็นสัญลักษณ์ของความชั่วร้าย การหลอกลวง ความโหดร้าย การทะเลาะเบาะแว้ง อาทิ สำนวน «**Чёрное дело**» ‘งานสีดำ’ หมายถึง การกระทำที่ชั่วร้ายหรือการก่ออาชญากรรม สำนวน «**Чёрный день**» ‘วันดำ’ หมายถึง วันที่ยากลำบากมากในชีวิต «**Чёрная кошка пробежала**» ‘แมวดำวิ่งผ่าน’ หมายถึง เกิดการทะเลาะกันโดยไม่ได้คาดคิด «**Чёрное слово**» ‘คำสีดำ’ หมายถึง คำพูดที่หยาบคาย นอกจากนี้สำนวนรัสเซียมีการเปรียบเทียบสีดำกับวัตถุหรือสิ่งของต่าง ๆ อาทิ สำนวน «**Чёрное золото**» ‘ทองคำดำ’ หมายถึง น้ำมันหรือถ่านหิน เนื่องจากน้ำมันหรือถ่านหินเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าเปรียบได้กับทองคำ สำนวน «**Чёрный клубок**» ‘เครื่องประดับที่สวมศีรษะโคโลบุดำ’ หมายถึง บาทหลวง สำนวนดังกล่าวมาจากการเรียกเครื่องประดับที่ใช้ในการสวมศีรษะสีดำของบาทหลวงในคริสต์ศาสนานิกายออร์ทอดอกซ์เพื่อเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของบาทหลวง บางสำนวนมีการนำสีดำมาเชื่อมโยงกับกลุ่มที่มีแนวคิดทางการเมือง อาทิ สำนวน «**Чёрная сотня**» ‘หนึ่งร้อยสีดำ’ หมายถึง กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สนับสนุนราชาธิปไตยและชาตินิยมสุดโต่งในช่วงของการปฏิวัติ ค.ศ. 1905-1907 (Фёдоров, 2008) หากในสำนวนไทยใช้สีดำและแดงเพื่อเป็นการบอกเล่าความแตกต่างของสิ่งสองสิ่ง ในภาษารัสเซียมีการเปรียบเทียบโดยการใช้สีดำกับสีขาว อาทิ สำนวน «**Чёрным по белому**» ‘แบบดำกับขาว’ หมายถึง อย่างชัดเจนหรือโดยชัดแจ้ง สำนวน «**Назвать чёрное белым**» ‘เรียกสีดำเป็นสีขาว’ โดยหมายถึง ทำอะไรในสิ่งที่ตรงกันข้าม

5.5 ภาพสะท้อนทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมผ่านสำนวนที่มีคำเรียกสีในภาษาไทยและรัสเซีย

จากการศึกษาสำนวนเกี่ยวกับสีในภาษาไทยและภาษารัสเซียทำให้ทราบถึงมุมมองด้านการเชื่อมโยงความหมายกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางสังคมและทางธรรมชาติของทั้งสองวัฒนธรรมซึ่งอยู่ในบริบทที่แตกต่างกันโดยสามารถสรุปเป็นภาพสะท้อนทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ ดังนี้

5.5.1 ภาพสะท้อนของธรรมชาติ เป็นภาพสะท้อนที่ครอบคลุมมิติทางด้านอวัยวะหรือ

ส่วนประกอบในร่างกายของมนุษย์ มิติทางด้านสัตว์ และพืชพรรณ ในบรรดาสำนวนไทยเกี่ยวกับ สีสันต่าง ๆ พบการนำเสนอภาพสะท้อนดังกล่าวร้อยละ 57 โดยมีการนำอวัยวะในร่างกายมา เปรียบเทียบกับสีของอวัยวะต่าง ๆ สัตว์อยู่ในประสบการณ์การรับรู้ของคนไทยโดยมักจะเป็นสัตว์ เขตร้อน ได้แก่ สำนวน “ผิวขาวราวงาช้าง” “แดงเหมือนเสน” “ผมหงอกกับขนกาน้ำ” “ตาแดง เหมือนนกตด” “ปากเป็นธรรมชาติดำเหมือนงูเห่า” นอกจากนี้พบลักษณะการสะท้อนของธรรมชาติ ของสัตว์โดยไม่มีกรเปรียบเทียบกับอวัยวะในร่างกาย เช่น “มดดำกับน้ำตาล” เป็นต้น และพบการ ใช้สัตว์บางชนิดที่เป็นสัตว์เขตหนาวในสำนวนไทยโดยสะท้อนให้เห็นถึงการเหยียดสำนวนมาจาก ภาษาต่างประเทศอาทิ “แกะดำ” ในหลายกรณีสำนวนไทยนำเสนอภาพสะท้อนที่เกี่ยวกับพืชพรรณ โดยนำอวัยวะของร่างกายมนุษย์มาเปรียบกับชื่อพืชพรรณต่าง ๆ เช่น “แก้มแดงเป็นลูกตำลึง” “ผิวขาวเหมือนแดงร่มใบ” “ผิวขาวเหมือนดอกมะลิ” “ผมหงอกกับดอกเลา” “ดำเป็นตอตะโก” ผิวขาวเหมือนแดงร่มใบ พบสำนวนที่บรรยายถึงลักษณะทางธรรมชาติ อาทิ สำนวน “สุดหล้าฟ้าเขียว”

สำนวนรัสเซียที่มีคำเรียกสีต่าง ๆ ให้ภาพสะท้อนของธรรมชาติร้อยละ 19 เมื่อเทียบกับ ภาพสะท้อนอื่น ๆ สำนวนรัสเซียเน้นภาพสะท้อนของธรรมชาติที่แยกประเด็นต่าง ๆ จากกันอย่าง ชัดเจน ได้แก่ สำนวนเกี่ยวกับอวัยวะหรือสิ่งที่อยู่ในร่างกายของมนุษย์ «Зелёная голова» ‘หัวเขียว’ «Белая кость» ‘กระดูกขาว’ «Держать в чёрном теле» ‘คงไว้ซึ่ง ร่างกายสีดำ’ «Сопля зелёная» ‘น้ำมูกเขียว’ สำนวนเกี่ยวกับสัตว์ต่าง ๆ «Белый лебедь» ‘หงส์ขาว’ «Красный петух» ‘ไก่ตัวผู้สีแดง’ «Белая ворона» ‘อีกาขาว’ «Зелёный змий» ‘งูใหญ่เขียว’ «Белые мухи» ‘แมลงวันขาว’ «Сказка про белого бычка» ‘นิทานเกี่ยวกับวัวสีขาว’ ภาพสะท้อนของสัตว์ต่าง ๆ ครอบคลุมทั้งสัตว์เลี้ยง ที่ใกล้ชิดกับคนรัสเซียและสัตว์ป่าต่าง ๆ นอกจากนี้ในภาษารัสเซียมีการใช้สำนวนเกี่ยวกับพรรณพืช «Ёлки зелёные» ‘ต้นคริสต์มาสเขียว’ ซึ่งสะท้อนถึงลักษณะทางด้านภูมิประเทศโซนหนาว และพื้นที่ที่อยู่ในเขตต้นสนของประเทศรัสเซีย ในหลายสำนวนของรัสเซียให้ความสำคัญกับ ทรัพยากรธรรมชาติดังจะเห็นได้จากการเปรียบเทียบสีต่าง ๆ กับทองคำที่เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งที่มี คุณค่า เช่น «Чёрное золото» ‘ทองคำดำ’ หมายถึง น้ำมันและถ่านหิน «Зелёное золото» ‘ทองคำเขียว’ หมายถึง ป่า และ «Белое золото» ‘ทองคำขาว’ หมายถึง ฝ้าย เป็นต้น

5.5.2 ภาพสะท้อนทางพฤติกรรมและอุปนิสัยของมนุษย์และสัตว์ สำนวนที่มีคำเรียกสีใน

ภาษาไทยนำเสนอภาพสะท้อนดังกล่าวในสัดส่วนร้อยละ 32 เมื่อเทียบกับภาพสะท้อนอื่น ๆ ในสำนวนไทย โดยมีการนำเสนอผ่านรูปแบบความสัมพันธ์ชายหญิง กล่าวคือ สะท้อนพฤติกรรมของชายในการกีดกันไม่ให้ชายอื่นเข้าใกล้หญิงที่ตนหมายปองโดยเทียบได้กับมดแดงที่แฝงในมะม่วงแม่ ในตอนสุดท้ายตนอาจไม่ได้ครอบครองหญิงอันเป็นที่รักก็ตามดังปรากฏในสำนวน “มดแดงแฝงมะม่วง” “ทำตัวเหมือนมดแดงแฝงมะม่วง” นอกจากนี้มีการกล่าวถึงอุปนิสัยของมนุษย์ที่ดีโดยเนื้อแท้มาแต่เกิดแม้จะไม่ได้รับการอบรมก็ตามซึ่งเปรียบได้กับธรรมชาติของหงส์ที่เรียกว่าชาติในสำนวน “ชาติจะดีไม่ทาสีก็แดง” การสะท้อนอุปนิสัยด้านการขาดความเอื้อเฟื้อและความกรุณาในสำนวน “ใจดำเหมือนอีกา” และในทางตรงกันข้ามก็สะท้อนถึงพฤติกรรมและอุปนิสัยในการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนในสำนวน “อัศวินม้าขาว” และ “พระเอกขี่ควายดำ”

ในสำนวนรัสเซียที่มีคำเรียกสีมีส่วนของสำนวนที่ให้ภาพสะท้อนทางพฤติกรรมและอุปนิสัยของมนุษย์และสัตว์ร้อยละ 20 โดยเป็นการสะท้อนมุมมองด้านอุปนิสัยและพฤติกรรมของผู้หญิงที่ไม่พึงกระทำและเป็นสิ่งที่ได้รับการตำหนิไม่ว่าจะเป็นความเขินอายเกินพอดีผ่านสำนวน «Красная девушка» ‘ผู้หญิงสีแดง’ หรือผู้หญิงที่รักในการแต่งตัวในสำนวน «Красный каблук» ‘ส้นรองเท้าแดง’ สำนวนรัสเซียเกี่ยวกับสีเขียวสะท้อนพฤติกรรมของการเมาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของผู้คนชาวรัสเซียผ่านการเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์กับงูที่เป็นสัญลักษณ์ของการล่อลวงและต้นคริสต์มาสที่เป็นสัญลักษณ์ของการเลี้ยงฉลองในช่วงเทศกาลปีใหม่ อาทิ สำนวน «До зелёна змея» ‘ถึงงูใหญ่เขียว’ หมายถึง อาการมึนเมาอย่างมาก (Фёдоров, 2008) และสำนวน «Ёлки зелёные» ‘ต้นคริสต์มาสเขียว’ หมายถึง คำอุทานที่แสดงความประหลาดใจพึงพอใจ โดยที่มาของสำนวนมาจากภาพกิ่งไม้ตรงคริสต์มาสในป้ายร้านดื่มเหล้าสมัยก่อนในช่วงเทศกาลปีใหม่ (Тезан, 2019) นอกจากนี้สำนวนรัสเซียยังสะท้อนถึงพฤติกรรมในการเข้าหาบุคคลด้วยความเข้มงวดหรือโหดร้ายผ่านสำนวน «Держать в чёрном теле» ‘คงไว้ซึ่งร่างกายสีดำ’ และการบอกเล่าถึงพฤติกรรมของคนที่ไม่ดีไปด้วยความมีเล่ห์เหลี่ยมในสำนวน «Чёрная душа» ‘จิตใจดำ’

5.5.3 ภาพสะท้อนทางวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมอดีต ในสำนวนไทยที่มีคำเรียกสีให้ภาพสะท้อนดังกล่าวในสัดส่วนร้อยละ 8 โดยพบการสะท้อนมุมมองการใช้ชีวิตของครอบครัวในสมัยก่อนที่มีการใช้ฟันเป็นเชื้อเพลิงในการหุงต้มอาหารซึ่งทำให้เขม่าจับก้นหม้ออันเป็นที่มาของสำนวน “ก้นหม้อไม่ทันดำ” รวมถึงการรับประทานข้าวในสมัยก่อนที่มักจะเป็นข้าวที่สีด้วยมือและ

ไม่ชัดเจนเป็นสีขาวหรือที่เรียกว่าข้าวแดงในสำนวน “ข้าวแดงแกงร้อน” นอกจากนี้สำนวนไทยสะท้อนถึงค่านิยมในการเคารพผู้อาวุโสและการรู้จักบุญคุณของผู้ที่อุปการะเลี้ยงดูตนมาดังในสำนวน “ข้าวแดงแกงร้อน” และ “ชาติทหารจะกินข้าวแดงสองเจ้านั้นหามีได้” สำนวนไทยให้ภาพสะท้อนเกี่ยวกับกลุ่มชนชั้นสูงที่มักไม่เคยชินกับการทำงาน ทำให้มีผิวพรรณดีและมีเลือดฝาดดังในสำนวน “ผู้ดีตีนแดงตะแคงตีนเดิน”

ในขณะที่สำนวนรัสเซียให้ภาพสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสัดส่วนร้อยละ 40 เมื่อเทียบกับภาพสะท้อนด้านอื่น ๆ มีการใช้สีในการแบ่งชนชั้นทางสังคมอย่างเด่นชัดในช่วงก่อนการปฏิวัติเป็นสหภาพโซเวียต สีขาวเป็นตัวแทนของชนชั้นสูงหรือคนที่เกิดในตระกูลสูงศักดิ์จากสำนวน «Белая кость» ‘กระดูกขาว’ และสีดำเป็นสัญลักษณ์ของประชาชนทั่ว ๆ ไปโดยเฉพาะชาวนาและช่างฝีมือในสำนวน «Чёрная кость» ‘กระดูกดำ’ และ «Чёрный народ» ‘ประชาชนดำ’ ส่วนวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยสหภาพโซเวียตที่สะท้อนผ่านสำนวนได้แก่ การให้คุณค่ากับประโยชน์แก่สาธารณะในสำนวน «Красный следопыт» ‘นักแกะรอยแดง’ การให้ความสำคัญกับการส่งเสริมวัฒนธรรมและการศึกษาผ่านสโมสรอันเป็นที่มาของสำนวน «Красный уголок» ‘มุมแดง’ รวมถึงมีการประกาศรายชื่อผู้ทำประโยชน์เพื่อสังคมทั้งบุคลากรทางการทหาร นักวิทยาศาสตร์ รวมถึงนักเรียนเรียนดีในกระดานประกาศเกียรติในสำนวน «Красная доска» ‘กระดานแดง’ ในทางตรงกันข้ามหลายสถาบันทางสังคมมีการประกาศรายชื่อผู้ที่กระทำความผิดโดยปรากฏในสำนวน «Чёрная доска» ‘กระดานดำ’ และในหลายกรณีของสำนวนรัสเซียเกี่ยวกับสี เชื่อมโยงวิถีชีวิตในการจับจ่ายใช้สอยของผู้คนในอดีต โดยสีถูกนำมาเชื่อมโยงกับธนบัตรนั้น ๆ ในยุคนั้น เช่น สำนวน «Красная бумажка» ‘กระดาษสีแดง’ หมายถึง ธนบัตร 10 รูเบิล «Зелёная бумажка» ‘กระดาษเขียว’ หมายถึง ธนบัตร 3 รูเบิล เป็นต้น

5.5.4 ภาพสะท้อนทางความเชื่อและศาสนา

สำนวนไทยที่มีคำเรียกสีให้ภาพสะท้อนดังกล่าวในสัดส่วนร้อยละ 3 โดยนำเสนอมุมมองเกี่ยวกับความเชื่อที่มีต่อเทวดาที่มีกายเขียวที่เรียกว่าองค์อินทร์หรือพระอินทร์ตามคัมภีร์พระเวทของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูซึ่งเป็นที่มาของการใช้สีเขียวในสำนวน “พระอินทร์มาเขียว ๆ” และ “เขียว ๆ อย่าเฉลียวว่าเป็นองค์อินทร์” คนไทยรับพระอินทร์เข้ามาพร้อมศาสนาพุทธ โดยมีการนับถือพระอินทร์เป็นแบบราชาสวรรค์ซึ่งจะเห็นได้จากการตั้งชื่อเมืองตลอดจนแนวความคิดในการสร้าง

สถาปัตยกรรม ก่อนที่จะไปให้ความสนใจกับเทพองค์อื่น ๆ มากขึ้น (กิตติธัช ศรีฟ้า, 2561, หน้า 68)

สำนวนรัสเซียมีส่วนของภาพสะท้อนดังกล่าวร้อยละ 21 เมื่อเทียบกับภาพสะท้อนอื่น ๆ โดยมีการนำเสนอความเชื่อของโลกที่เป็นสัญลักษณ์ของการถูกสร้างโดยพระเจ้าผ่านสำนวน «Белый свет» ‘โลกขาว’ ซึ่งสีขาวเป็นสัญลักษณ์ของพระเจ้าผู้สร้าง นอกจากนี้สีขาวยังเป็นสีของเส้นทางไปสู่สวรรค์ผ่านการใช้สัญลักษณ์รองเท้าในสำนวน «Видал в гробу в белых тапочках» ‘เห็น(ใคร)สวมรองเท้าแตะขาวในโลงศพ’ และยังเป็นสีของความพลังอำนาจฝ่ายดีที่ปรากฏในเวทมนตร์ผ่านสำนวน «Белая магия» ‘เวทมนตร์ขาว’ ซึ่งตรงกันข้ามกับพลังอำนาจฝ่ายร้ายผ่านการใช้สัญลักษณ์สีดำในสำนวน «Чёрная магия» ‘เวทมนตร์ดำ’ สำนวนรัสเซียยังสะท้อนความเชื่อในศาสนาคริสต์นิกายออร์ทอดอกซ์ในสังคมของตนผ่านสำนวน «Чёрный клубок» ‘เครื่องประดับที่สวมศีรษะคัลบูคดำ’ หมายถึง บาทหลวงของคริสต์ศาสนา

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเปรียบเทียบสำนวนไทยและรัสเซียเกี่ยวกับสีต่าง ๆ ที่ครอบคลุมสีแดง สีเขียว สีขาว และสีดำตามที่ปรากฏในฐานข้อมูลของหนังสือ “สำนวนไทย” “ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย” “5000 สำนวนไทย” และ “Фразеологический словарь русского литературного языка” (พจนานุกรมสำนวนภาษารัสเซียมาตรฐาน) พบว่า สีเป็นเครื่องมือในเชิงสัญลักษณ์ที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีตของผู้คนทั้งสองชนชาติได้เป็นอย่างดี โดยมีจุดมุ่งหมายในการแสดงความคิดเห็น ตำหนิ และตักเตือนผู้คนในสังคมนั้น ๆ นอกจากนี้หลายสำนวนมีการแฝงนัยยะเชิงบวกและลบซึ่งสอดคล้องกับที่มาและจุดมุ่งหมายของการใช้สำนวนนั้น ๆ

การศึกษาความหมายของสำนวนเกี่ยวกับสีทั้ง 2 ภาษา พบว่า สีแดงในสำนวนไทยเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งสำคัญ การมีบุญคุณ การเป็นชนชั้นสูง ความสวยงาม และคนดี ในขณะที่สำนวนรัสเซียให้ความหมายของสีแดงในหลายประเด็นมากกว่า กล่าวคือ เป็นสิ่งที่หายาก ความมีเกียรติ สัญลักษณ์ของไฟ สหภาพโซเวียต ความอ่อนคลาย ความโชคดี ชีวิตที่ดี พรสวรรค์ ความเหนือกว่า สัญลักษณ์ของคุณภาพ เงินตรา สิ่งที่ถูกตำหนิในผู้หญิง สีเขียวในสำนวนไทย หมายถึง ความโมโห ความโกรธเคือง หรือการขาดความน่าเชื่อถือ ส่วนสีเขียวในสำนวนรัสเซีย หมายถึง ความโง่เขลา ความอ่อนต่อโลก เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ธรรมชาติ การไร้ซึ่งอุปสรรค โดยจะสังเกตได้ว่าสีเขียวในทั้ง

สองภาษาที่มีความหมายแฝงในเชิงลบเป็นส่วนใหญ่ โดยมีสาเหตุมาจากบริบททางประวัติศาสตร์ที่มีการเชื่อมโยงสี่เกี่ยวกับตัวละครในวรรณกรรม มายาคติความเชื่อ ตลอดจนการหยิบยืมการรับรู้เรื่องราวของสี่กับทัศนคติของผู้คนจากต่างวัฒนธรรมเข้ามาปรับใช้ในสำนวนในภาษาของตน สี่ชาวในสำนวนไทย หมายถึง ความสะอาดเกลี้ยงเกลา ความบริสุทธิ์ ความโปร่งใส ความสวยงาม ความพ่ายแพ้ ความเป็นวีรบุรุษ ความซื่อสัตย์ ในขณะที่สำนวนรัสเซียสี่ชาว หมายถึง ความแปลกแยก ความเป็นชนชั้นสูง พลังจากสรวงสวรรค์ ความดั่งงาม เงินตรา สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยพระเจ้า ความสดใส ทรัพยากรธรรมชาติ ความเกลียดชัง งานหนัก ความตาย โรคภัย สภาวะหดหู่ สีดำนในสำนวนไทย หมายถึง ความแปลกแยก การขาดความเมตตา ความเกลียดชัง ส่วนลึกของจิตใจหรือนิสัย ความอ่อนต่อโลก การไม่เป็นที่รู้จัก ผู้ชาย ความสวยงาม ความสามารถ ในขณะที่สำนวนในภาษารัสเซีย หมายถึง ความชั่วร้าย การกระทำผิด สิ่งเหนือธรรมชาติในด้านลบ ความยากลำบาก การทะเลาะเบาะแว้ง ความโชคร้าย โศกนาฏกรรม โรคภัย ความหยาบคาย ชนชั้นล่าง ความไม่ซื่อสัตย์

จากการศึกษาสำนวนไทยและรัสเซียเกี่ยวกับสี่พบการใช้ภาพสะท้อนที่มีร่วมกันทั้งสิ้น 4 ภาพสะท้อนหลัก กล่าวคือ ภาพสะท้อนของธรรมชาติ ภาพสะท้อนทางพฤติกรรมและอุปนิสัยของมนุษย์และสัตว์ ภาพสะท้อนทางวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมอดีต และภาพสะท้อนทางความเชื่อและศาสนา โดยสำนวนไทยมีความโดดเด่นในการนำเสนอภาพสะท้อนของธรรมชาติมากที่สุด สามารถระบุได้ถึงทำให้ความสำคัญของคนไทยในการเชื่อมโยงมุมมองทางความคิดที่เกี่ยวกับสี่เข้ากับสภาพแวดล้อมรอบตัวเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะของพืชพรรณต่าง ๆ พฤติกรรมหรือลักษณะทางกายภาพของสัตว์ สะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้และสังเกตเรื่องราวต่าง ๆ รอบตัวของคนไทยในอดีตที่มีความโดดเด่น ทำให้สามารถเรียนรู้ทัศนคติและความหมายของสี่ผ่านเรื่องราวรอบตัวได้ง่าย ในขณะที่สำนวนรัสเซียเน้นนำเสนอสะท้อนทางวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมอดีต ทำให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของคนรัสเซียกับบริบททางประวัติศาสตร์และเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ อาทิ ความแตกต่างทางชนชั้นในยุคจักรวรรดิ ความเท่าเทียมกันในยุคสหภาพโซเวียต ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าผู้คนชาวรัสเซียเรียนรู้มุมมองทางความคิดด้วยการนำสี่มาผูกโยงกับเรื่องราวต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสี่แดงที่มีความสำคัญต่อความเป็นสหภาพโซเวียต จึงมักมีการเชื่อมโยงสี่แดงเข้ากับวิถีชีวิตของผู้คนในยุคสมัยดังกล่าวหลากหลายสำนวน อย่างไรก็ตาม สี่ต่าง ๆ ทั้งสี่ในสำนวนไทยและรัสเซียสามารถพบได้ในทุกภาพสะท้อนต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาข้างต้นแม้ว่าจะมีจำนวนและสัดส่วนที่แตกต่างกันออกไป

ในการศึกษาความหมายและภาพสะท้อนต่าง ๆ ของสำนวนเกี่ยวกับสีทำให้ได้ข้อสรุปว่า สีต่าง ๆ ตามที่ปรากฏในสำนวนมีความสัมพันธ์กับความหมายได้เนื่องมาจากมนุษย์มีการสังเกตสภาพแวดล้อมรอบตัวและมีการนำสีที่ตนสัมผัสจากแวดล้อมนั้น ๆ มาเชื่อมโยงกับความรู้สึกหรือมาเปรียบเทียบกับแวดล้อมอื่น ๆ ที่มีความคล้ายคลึงกัน มีการให้ความหมายแฝงที่สามารถเป็นได้ทั้งในความหมายเชิงบวกและความหมายเชิงลบ อาทิ การเชื่อมโยงสีแดงกับผิวที่มีเลือดฝาดกับลักษณะทางกายภาพของชนชั้นสูงจากสำนวนไทย นอกจากนี้ยังมีปัจจัยต่าง ๆ ที่ผลต่อการกำหนดความหมายผ่านสี อาทิ ปัจจัยด้านความเชื่อและศาสนาซึ่งครอบคลุมถึงเรื่องราวต่าง ๆ ทางธรรมชาติดังจะพบได้จากการเปรียบเทียบสีขาวที่เป็นตัวแทนของความดีงามหรือพระเจ้าและสีดำที่เป็นตัวแทนของความชั่วร้ายหรือซาตานในสำนวนรัสเซีย ปัจจัยทางด้านการเมืองและสังคมผ่านบริบททางประวัติศาสตร์ ดังจะพบได้ในหลายสำนวนของรัสเซีย อาทิ สีแดงเป็นตัวแทนของความ เป็นสหภาพโซเวียตผ่านระบบสัญลักษณ์ของการต่อสู้อย่างกล้าหาญของผู้คนชาวโซเวียตภายหลัง การปฏิวัติในปี ค.ศ. 1917 ซึ่งมีความหมายแฝงในเชิงบวก สีดังกล่าวจึงถูกกล่าวถึงในสำนวนอื่น ๆ ที่สามารถสะท้อนสภาพสังคมต่าง ๆ ของสหภาพโซเวียตได้ อาทิ การเชิดชูเกียรติแก่ผู้ทำคุณประโยชน์ การให้คุณค่ากับการอุทิศเพื่อประโยชน์แก่สังคม จึงอาจกล่าวได้ว่าความหมายทางการเมืองของภาษารัสเซียสามารถสะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดผ่านสีแดง ทั้งนี้คำของสีดังกล่าวมีรากศัพท์มาจากภาษาสลาฟโบราณที่มีความหมายว่า “สวย” ในสหภาพโซเวียตราวศตวรรษที่ 20 สีแดงเป็นสัญลักษณ์ของเลือดเนื้อกรรมกรซึ่งสามารถเป็นตัวแทนของสหภาพโซเวียตได้ สีแดงจึงเป็นสิ่งที่อยู่เบื้องหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมทางการเมืองและกิจกรรมทางสังคมของสหภาพโซเวียตในหลากหลายมิติโดยสรุปพบความเชื่อมโยงระหว่างภาษาไทยและภาษารัสเซียในสำนวนเกี่ยวกับสีในด้านการกำหนดความหมายของสีที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมรอบข้างโดยจะพบได้จากจุดร่วมในด้านภาพสะท้อนต่าง ๆ ทั้งสีภาพสะท้อนตามที่ได้ระบุไปข้างต้น

การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนไทยและสำนวนรัสเซียที่เกี่ยวกับสีสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนวิชาภาษารัสเซียและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมได้ และขอเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งถัดไปควรมีการนำเสนอสำนวนเกี่ยวกับสีใดสีหนึ่งเพื่อเชื่อมโยงกับบริบททางสังคม เช่น การวิเคราะห์สำนวนรัสเซียเกี่ยวกับสีแดงในบริบทการเมือง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสำนวนไทยเกี่ยวกับสีขาวและพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *สำนวนไทย*. กรุงเทพมหานคร: พรว.
- กิตติธัช ศรีฟ้า. (2561). พระอินทร์ในบริบทสังคมไทย. *วารสารศิลป์ พีระศรี*, 6(1), 68-87.
- จรัลวิไล จรูญโรจน์. (2559). *ภาษาในบริบทสังคมและวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดิเรกชัย มัทธนะสิน. (2529). *ถ้อยคำสำนวน: แนวคิดเชิงภาษาศาสตร์*. สุกัญญา.
- ธีระ รุ่งธีระ. (2553). คำเรียกสีในภาษาฝรั่งเศส : ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม. *Proceedings ครีโนครินทร์วิโรฒวิชาการครั้งที่ 4*. 29-30 มกราคม 2553. หน้า 237 - 247
- นฤมล ศิริพันธุ์. (2554). การศึกษาคำเรียกสีและทัศนคติที่มีต่อสีของผู้พูดภาษาไทย กะเหรี่ยงโปว์ มอญ และขมุในอำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *สำนวน*. สืบค้นจาก <https://dictionary.orst.go.th>
- พัชรี พลาวงค์. (2560). *ความรู้เบื้องต้นทางอรรถศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2553). *ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ราชบัณฑิตยสถาน.
- ศิริพร ปัญญาเมธิกุล. (2550). *เอกสารประกอบการสอน ภาษ 314 การศึกษาความหมาย*. สืบค้นจาก <http://thesis.swu.ac.th/swuebook/h234850.pdf>
- อารีย์ พรหมรอด. (2553). การศึกษาเกี่ยวกับคำบอกสีแดงในภาษาจีนปัจจุบัน. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 32(1), 91-120
- เอกรัตน์ อุดมพร. (2554). *5000 สำนวนไทย: นับแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน*. พ.ศ.พัฒนา.
- Li Mengdie. (2562). *การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนจีนและสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับสี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- Plook Creator. (2561). *การมองเห็นสีของวัตถุ*. สืบค้นจาก <https://www.trueplookpanya.com/knowledge/content/65210/-sciphy-sci->
- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Saussure, de, F. (1959). *Course in general linguistics*. New York, The Philosophical Library.

- Trask, R. L. (1999). *Language: the Basics*. London: Routledge
- Kudrjavcev, V. *Красного петуха пустить*. Режим доступа
<http://esperanto-plus.ru/fraz/k /krasnij-petuh.htm>
- Ван, Ц. (2017). *Лингвокультура змея в русской языковой картине мира (на фоне китайской)*. Режим доступа
https://nauchkor.ru/uploads/documents/5a6f88327966_e12684eea2ce.pdf
- Глебова, Е. А., Тисленкова, И. А. и Бганцева, И. В. (2021).
Лингвокультурные концепты цвета в английском, французском и русском языках (на материале фразеологических единиц с цветовым признаком).
Верхневолжский филологический вестник, 1(24), 145-151
- Колонка, М. К. (2008). *Зеленая улица*. Режим доступа
<https://rg.ru/2008/10/02/koroleva.html>
- Курносова, И. М. (2009). *Белый (божий) свет в народной фразеологии*. Режим доступа <http://naukarus.com/belyy-bozhiy-svet-v-narodnoy-frazeologii>
- Лингвистический энциклопедический словарь. (1990).
Фразеологизм. М.: Советская энциклопедия.
- Лопарева, Ю. В. (2010). Внутренний мир человека сквозь призму цвета (на материале фразеологизмов испанского языка).
Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация, 2, 139-141
- Минеева, О. А. и Пирогова, А. А. (2016). Немецкие фразеологизмы с компонентом «Синий цвет» и их межъязыковая эквивалентность в русском языке. *Символ науки*, 11(4), 42-44
- Модные Слова. *Фразеологизмы Белая кость - что значит?*.
Режим доступа <https://модные-слова.рф/4898-belaya-kost-cto-znachit.html>

- Нестеров, В. (2020). *Грустная история про гроб и белые тапочки*.
Режим доступа https://zen.yandex.ru/media/vad_nes/grustnaia-istoriia-pro-grob-i-belye-tapochki-5e7b08978c0c4_b5acba3d704
- О жизни слов. (2020). *Проходить красной нитью*. Режим доступа
<https://rus-et.ru/istoriya-yazyka/frazeologiya/prohodit-krasnoj-nityu/>
- Похлёбкин, В. В. (2005). *История водки*. М.: Центрполиграф
- Сунь, У. и Ма, Л. (2020). Сравнительный анализ китайских и русских фразеологизмов с компонентом красного цвета. *Международный журнал гуманитарных и естественных наук*, 3-2 (42), 12-15
- Тезан. (2019). *Этимология выражения Ёлки-палки*. Режим доступа
<https://proza.ru/2019/07/02/1277>
- Фёдоров, А. И. (2008). *Фразеологический словарь русского литературного языка*. Режим доступа
<http://rus-yaz.niv.ru/doc/phraselogical-literary-dictionary/index.htm>
- Ярматова, М. А. (2022). Фразеологизмы с компонентом цвет одна из категорий познания мира. *Academic research in educational sciences*, 3, 508-514